

РОЗДІЛ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147:00176

Л. В. Пшенична

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ЯК ФАКТОР ЇЇ УСПІХУ

У статті автором визначено основні чинники інноваційного розвитку освіти: інноваційний вищий навчальний заклад, інноваційне середовище, інноваційні процеси, інноваційні технології; схарактеризовано особливості організації та здійснення системи впливів, що забезпечують реалізацію інноваційної ідеї, забезпечують успішні конкурентні переваги як конкретного закладу, так і національної освіти в цілому.

Університет, що відповідає вимогам і запитам інноваційного суспільства, потребує не тільки внутрішньої демократизації, а й суттєвого підвищення статусу науковця і викладача вищої школи. Це є однією з рамкових умов розгортання інноваційних процесів в академічному середовищі. До змістового комплексу сучасної ідеї університету входить нова гуманістична модель спеціаліста, складовими якої є високий рівень професійної підготовки, здатність до саморозвитку, самоосвіти й самореалізації, критичне мислення, громадянська свідомість і відповідальність, що реалізується через інноваційні технології.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, інноваційний розвиток, здобуття нових знань, стратегічні імперативи інноваційної діяльності, тенденції накопичення і видозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі, вплив інноваційних процесів, самореалізація, саморозвиток, самоосвіта.

Постановка проблеми. Радикальні зміни на геоекономічній карті світу значно посилюють відрив розвинутих країн з постіндустріальною економікою від інших, до числа яких належить і Україна. Ефективною, але досі не реалізованою можливістю скоротити цей розрив та забезпечити випереджальні темпи розвитку національної економіки є перехід її на рейки інноваційного розвитку, який спроможні надати їй освіта та наука.

Головним ресурсом інноваційної діяльності є людський капітал. Господарче зростання набуває нової якості, коли найбільш ефективною формою накопичення стає розвиток людьми власних здібностей, а найбільш вигідними інвестиціями – інвестиції в людину, її знання і таланти. За даними ЮНЕСКО, у двадцятьох країнах працює 95% усіх учених світу, і саме в цих країнах прибуток на душу населення щорічно зростає на 200 доларів, у всіх інших країнах, де працює близько 5% учених світу, щорічне зростання прибутків становить тільки 10% [8, 8]. Експертні розрахунки довели, що одне лише вдосконалення вищої освіти забезпечило чверть

усього приросту американського валового продукту в ХХ столітті. І зовсім показово, що в 1997–1999 роках у США на розвиток усіх форм освіти витрачалося у два рази більше, ніж на військові потреби – 635 млрд. доларів на рік [7, 92]. Стан справ у вітчизняній освіті є загальновідомим, і про необхідність кардинальної зміни державної політики в цій сфері сказано дуже багато, нажаль більше, ніж зроблено.

Але так було не завжди:

- 1917 рік – середній рівень освіти населення становив 0,5 класу;
- 1921–1941 роки – цей рівень піднявся до 4 класу;
- першу у світі атомну електростанцію створили п'ятикласники;
- перший у світі штучний супутник землі запустили шестикласники;
- першого космонавта подарували людству семикласники;
- а з 70-х років ХХ століття «економія» на освіті вилилась у її застій, кризові явища та становище сьогодення.

Які ж можливості має Україна в конкуренції з передовими країнами Заходу у сфері розвитку освіти, якщо врахувати колосальний розрив у фінансуванні та реальне відставання вітчизняної науки за багатьма найважливішими напрямками інформаційних технологій? На наш погляд, відповідь треба шукати там, де результати досягли значних успіхів, а не там, де вони зіткнулися з труднощами. Одна із проблем пов'язана зі здобуттям *нових знань*.

Інноваційні зусилля вчених західних країн в останні десятиріччя були переорієнтовані зі сфери пошуку загальних закономірностей та створення новітніх теорій на нові, принципово відмінні сфери діяльності.

Актуальність обраного дослідження зумовлена тим, що динамічні зміни в українському суспільстві, які характерні для всіх сфер буття, є неможливими без системного реформування системи освіти, головною складовою яких є інноваційні процеси. При цьому модернізаційні перетворення мають здійснюватися відповідно до загально-цивілізаційних тенденцій розвитку національних освітніх систем.

Населення України прагне високого рівня життя, а досягти цього можна лише шляхом рівного доступу її громадян до якісної освіти. В. Кремень наголошує, що трансформація освіти в Україні – це не просто зміна полюсів її адекватності параметрам суспільно-політичного життя. Це, по суті, реакція на стратегічні імперативи освіти третього тисячоліття з її орієнтацією не на державу, а на людину, на фундаментальні загальнолюдські цінності, на послідовну демократизацію всього освітнього процесу й усієї освітньо-педагогічної ідеології загалом [6, 27]. З точки зору Д. Дзвінчука, серед

сучасних завдань освітніх систем є поєднання розширеної підготовки молоді, спроможної створювати й використовувати високі технології, з формуванням міцних моральних засад, розвиненої цивілізаційної культури, відповідальності й толерантності [5, 205]. А тому, інноваційна спрямованість змісту освіти є актуальним питанням, вирішення якого забезпечує розвиток інноваційного типу людини, інноваційного типу прогресу, конкурентоспроможності вітчизняних закладів та установ і освіти в цілому.

Аналіз актуальних досліджень. Упровадження інноваційних технологій у розвиток освітньої галузі популяризується в наукових працях В. Кременя, О. Козлової, А. Сбруєвої, Д. Дзвінчука, В. Луначека, І. Гавриша та ін.; інноваційну діяльність як складний і багатоплановий феномен, що охоплює процеси взаємодії індивідів, спрямований на розвиток і перетворення об'єкта в якісно новий стан досліджували В. Луговий, В. Андрущенко, І. Бех, О. Вороненко, К. Колін, Г. Сазоненко та ін.; проблемам інноваційної спрямованості змісту і технологій сучасної освіти присвячені праці Т. Алексеєнко, В. Аніщенко, Г. Балл, Л. Даниленко, В. Кременя, В. Семиноженка, І. Тарапова, та ін.; реалізації творчого потенціалу керівників закладів освіти в умовах застосування наукових основ менеджменту освітніх інновацій приділяють увагу такі науковці, як В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Ващенко, Г. Єльнікова, В. Кузнєцова, О. Мармаза, І. Харламов, Т. Шамова, П. Третьякова та ін. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність визначення впливу інноваційних процесів в освіті на стрімкі та успішні темпи її розвитку.

З огляду на окреслені проблеми, їхню недостатню дослідженість і науково-практичну потребу обрано тему статті «Інноваційні процеси в освіті як фактор її успіху».

Мета статті: визначити основні чинники інноваційного розвитку освіти, охарактеризувати особливості організації та здійснення системи впливів, що забезпечують реалізацію інноваційної ідеї, перетворення її на інноваційний продукт, який має соціальну й економічну цінність і забезпечує успішні конкурентні переваги як конкретного закладу, так і національної освіти в цілому.

Виклад основного матеріалу. Освіта, за визначенням ЮНЕСКО, – це процес і результат удосконалення здібностей та поведінки особистості, внаслідок чого вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання, це духовне обличчя людини, яке формується під впливом сукупності загальнолюдських і професійних знань, технологій їх використання в суспільній практиці у процесі виховання й самовиховання. Розвиток освітньої

сфери – важливий пріоритет України, оскільки саме освіта виконує важливу роль в інтелектуалізації праці, впливає на складні процеси трансформації й модернізації сучасного світу, що відбуваються під впливом інтегрованого потенціалу трьох інноваційних перехідних періодів: індустріалізації, промислової науково-технічної революції (НТР) середини ХХ століття та комп'ютерної НТР кінця ХХ століття. Провідну роль у такій трансформації та модернізації відіграють освітні інновації.

Інновації – сутність постіндустріального, інформаційного суспільства, постійні зміни якого проблематизують буття людини, а особливе значення воно має для освітньої галузі України, у межах якої реалізуються програми підготовки як фахівців, так і громадян. Інноваційна діяльність в освітній сфері є принципово важливою відповіддю на виклики сучасності, що детерміновані переходом суспільства до інноваційного типу розвитку й зумовлюють гнучкість системи освіти, її відкритість до нового, реалізацію конкурентоспроможних освітніх національних і транснаціональних проектів. Упровадження освітніх інновацій є запорукою конкурентоспроможності національної освіти, її здатності формувати інноваційну людину.

Термін «інновація» введено у використання в педагогічній науці на початку 90-х років ХХ століття. Вітчизняні вчені розглядають її як процес створення, розповсюдження та використання нововведень для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розкривалися по-іншому [2, 14]; результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем; значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти та позитивно впливають на її розвиток [1, 23]; нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи й організації, але й різні сфери діяльності; процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети; процес здійснення цілеспрямованих змін, зорієнтованих на перетворення яких-небудь компонентів у структурі або функціонуванні організації; нові ідеї, дії, для яких настав час реалізації [3,18].

Поняття **«інновація»** означає нововведення, новизну, зміни. Інновація як *засіб* і *процес* передбачає введення чогось нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи й форми навчання та виховання, організацію спільної діяльності викладача та студентів. Інновація є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі. Інновації відображаються в тенденціях накопичення й видозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти.

Досліджуючи вищу освіту в якості складової частини інноваційної системи слід виділити основні механізми управління інноваційним розвитком. Результатом реалізації зазначених механізмів є підвищення ефективної діяльності вищих навчальних закладів, які створюють та поширюють нові знання і технології, що врешті рещт призводить до здійснення цілеспрямованих структурно-функціональних змін в економіці країни та до збільшення частки інноваційної складової в прирості внутрішнього валового продукту.

На нашу думку, одна з кардинальних проблем, що висувається на передній план самим життям – це подолання існуючої різниці між вузівськими навчальними програмами та системою викладання, з одного боку, і реальними запитами галузі економіки – з другого. Історичний досвід переконливо свідчить, що зміст та основні напрями освітньої політики завжди підпорядковуються загальним тенденціям соціально-економічного, наукового й культурного розвитку світу, а тому потрібно негайно проводити реформування освітньої галузі, і, насамперед, – глибоко переосмислити зміст навчального процесу: вести вузівську підготовку за старими методиками сьогодні не тільки неможливо, а й злочинно. Світ став іншим, у ньому змінилися наукові, технічні, соціальні й політичні пріоритети.

Для запровадження інноваційного змісту вищої освіти дуже важливим є врахування того, наскільки вона буде пов'язана з практикою, забезпечена предметним і аксіологічним змістом, наскільки буде затребувана державою та суспільством, – мова іде про формування нової еліти – інтелектуальних і духовних лідерів нації, інтелектуалізацію внутрішнього середовища, яке б забезпечило соціальне замовлення на результати науково-педагогічної творчості й органічне входження України в європейське освітнє поле. Звідси першочерговим завданням інноваційного розвитку вищої освіти в Україні є оновлення її змісту, упровадження ефективних інноваційних технологій, створення нової системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи.

Інноваційні процеси в освіті повинні, з одного боку, залучати молоду людину до індивідуальних пошуків відповіді на поставлені сучасними світовими процесами проблеми людства, а з другого, – учити розглядати своє місце в суспільстві з позицій сучасних знань. Це має допомогти сучасному студенту – майбутньому педагогу – перекваліфіковуватися в умовах ринку праці, у подальшому самостійно набувати необхідних знань з кожного предмета, фундаментальних законів, понять, наблизити навчання до практичного життя, формувати творчий підхід, самостійність мислення,

уміння застосувати вивчене у вищому навчальному закладі в практичній діяльності. При цьому виходимо з того, що вчитель – не той, хто навчає, а той, у кого вчаться, і відповідно: студент – не той, кого навчають, а той, хто сам учиться. Лише при такому розумінні організації процесу навчання у вищому навчальному закладі можливо буде забезпечити життєпридатність випускників, їх конкурентоспроможність не тільки в нашій країні, а й на світовому ринку праці, а тому кожний виш необхідно розглядати як інноваційний навчальний заклад, у якому створено інноваційне середовище, де викладачі мають можливість реалізувати свій інноваційний потенціал, а студенти – можливість розвитку особистості, здійснення права на індивідуальний творчий внесок, на свободу саморозвитку й досягнення власної та суспільної мети.

В умовах науково-технологічної революції життєвий цикл сучасних інновацій стає меншим, ніж термін професійної діяльності фахівця. За цих умов домінуючим в освіті стає формування здатності фахівця на основі відповідної фундаментальної освіти перебудовувати систему власної професійної діяльності з урахуванням соціально значущих цілей та нормативних обмежень – тобто формування особистісних характеристик майбутнього фахівця. Якщо визначити за головну мету діяльності системи вищої освіти підготовку такого фахівця, то процес навчання доцільно організовувати таким чином, щоб забезпечувався всебічний розвиток його особистості. Засобом формування особистості при цьому стають освітні інноваційні технології: *інноваційна освітня технологія* – це якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка вносить суттєві зміни до результату освітнього процесу і розглядається як багатокомпонентна модель – така, що передбачає навчальну, виховну та управлінську інноваційну технології [3, 42]; продуктом діяльності є особистість випускника вищого навчального закладу, який має бути компетентним не лише в професійній галузі, але й мати активну життєву позицію, високий рівень громадянської свідомості, бути компетентним при вирішенні будь-яких завдань, які ставить перед ним життя. До виховних інноваційних технологій відносять мистецькі засоби та прийоми впливу викладача на свідомість особистості студента з метою формування особистісних цінностей у контексті із загальнолюдськими, що здійснюється через технологію ранньої соціалізації; технологію формування почуття національної гідності молоді; технологію духовного розвитку тощо.

Культура – головний стимул соціальних нововведень, тому рівень соціокультурного історичного розвитку суспільства безпосередньо впливає на зміст і характер інноваційних перетворень у сфері освіти й виховання.

Важливу роль у формуванні моделей інноваційних процесів відіграють особливості національного менталітету, які впливають на поведінку людей загалом, у тому числі й у сфері освіти. Існуючі в суспільстві цінності, визначають особливості інноваційної поведінки людей. Загальновідомо, що освітній пласт у системі педагогічної діяльності вищого навчального закладу є визначальним. Досвід підготовки фахівців показує, що навчання, яке виключає духовно-моральну складову й орієнтоване лише на передачу максимального обсягу знань і освоєння технологій, не забезпечує професійну успішність спеціаліста. У зв'язку з цим надзвичайно важливим є розуміння вищого навчального закладу як соціокультурної системи, функції, якою не обмежується підготовка людини до професійної діяльності. Її необхідно розглядати як форму трансляції і відтворення культурних норм, цінностей, ідей, як простір генерування суспільної ідеології, яка разом з її носіями виростає в культуру і дасть свої плоди.

Інновація є результатом життєдіяльності, продуктом духу, тобто культури.

Інновація освіти – цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог.

Інноваційний заклад освіти – вищий навчальний заклад, у якому педагогічний та студентський колектив експериментують, апробують чи впроваджують нові педагогічні ідеї, теорії, технології. Статус інноваційного закладу визначається інноваційним потенціалом викладачів, який характеризується: творчою здатністю генерувати нові ідеї, що зумовлено професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань; уміннями проектувати й моделювати свої ідеї на практиці: викладачам-новаторам притаманний високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; новизна, оригінальність у проведенні занять, дослідницька спрямованість, висока результативність. Інноваційний потенціал викладача – це сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, який виявляє готовність удосконалювати науково-педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів і методів, здатних забезпечити цю готовність. Найвищий ступінь розвитку інноваційний потенціал науково-педагогічного працівника отримує при наявності в навчальному закладі інноваційного середовища.

Інноваційне середовище – це певні морально-психологічні обставини, що підкріплені комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, які забезпечують уведення інновацій в освітній процес вищого навчального закладу.

Створення інноваційного середовища у вищому навчальному закладі вимагає:

- загальне розуміння необхідності введення інновації в навчально-виховний процес від ректора до студента;
- відповідний професійний фаховий рівень викладачів університету (їх фахова освіта, науковий ступінь, вчене звання, стан із підвищенням кваліфікації, стажування в провідних вищих навчальних закладах, діяльність науково-методичних рад тощо);
- створення відповідної матеріально-технічної бази вищого навчального закладу;
- залучення науковців-працівників інших ВНЗ, лекторів з європейських і світових вишів;
- науково обґрунтований вибір інновації для даного вищого навчального закладу.

Вибір має спиратися на:

- мету, яку ставить перед собою вищий навчальний заклад;
- фаховий рівень науково-педагогічних працівників, які будуть запроваджувати цю інновацію.

Вибір має бути узгодженим із створеним інноваційним середовищем в університеті, його мають підтримати по вертикалі (місцеві органи самоуправління, державної адміністрації, міністерство освіти і науки України) і горизонталі – викладачі, співробітники, студенти;

- юридичне обґрунтування інноваційного процесу: саме від цього фактору залежить клімат у колективі, де запроваджується інновація і мотивація до інноваційної діяльності всіх учасників;

- варто усвідомити, що інновація ні в якому разі не може бути ідеєю на показ, черговим прожектором, адже її ефект досягається тільки через комплексну, планомірну, фундаментальну роботу, яка спирається на психолого-педагогічну науку.

У Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка створено таке інноваційне середовище, що передбачає технологічну й методичну підготовленість викладачів, їх постійну інформованість стосовно педагогічних нововведень. Наявність такого середовища в науково-педагогічному колективі знижує коефіцієнт опору викладачів нововведенням, допомагає подолати стереотипи професійної діяльності. Інноваційне середовище знаходить реальне відображення у ставленні викладачів до педагогічних інновацій.

«Готовність до інноваційної педагогічної діяльності — особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості й рефлексії» [4, 277].

Сутністю *інноваційних процесів* у освіті є, по-перше, проблема вивчення, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду, і, по-друге, проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки у практику. Ці дві проблеми мають вирішуватися інтегровано.

Управління педагогічними інноваціями у вищому навчальному закладі – вид соціального управління, що підтримує цілеспрямованість і організованість інноваційних процесів у системі вищої освіти, а інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення та прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії у швидко змінюваних ситуаціях.

До організаційно-управлінських змін в управлінні вищими навчальними закладами, що виникають унаслідок інноваційної діяльності, належать:

- модульна структура управління закладом освіти (за видами діяльності – виховна, навчальна, управлінська; за формами управління – державна, громадська; за суб'єктами й об'єктами управління – керівник вищого навчального закладу, керівник інноваційного проекту у виші, учасники інноваційної діяльності);
- організаційно-структурні, економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні форми і методи управління, які створюють умови для оперативного, ефективного, оригінального й нестандартного прийняття керівником управлінського рішення;
- проектно-інноваційна модель управління, у якій ректор університету постійно підтримує діяльність авторів і учасників інноваційних проектів, що здійснюються на різних етапах інноваційного процесу у виші, і забезпечує вирішення найважливіших проблем освіти на певному етапі її розвитку;
- управління за цілями;

- максимально можливе залучення органів громадськості до управління, розвиток самоуправління студентської молоді;
- економічне стимулювання викладачів-новаторів;
- підтримка конкуренції;
- різноманітність і рівноправність усіх форм організації інноваційної діяльності;
- максимальне використання надбань світової науки та техніки в галузі освіти.

Сучасний етап переходу до інноваційної вищої освіти передбачає більш активну інтеграцію навчального процесу і наукового пошуку. Обов'язковим стає не тільки використання в навчальному процесі нових наукових знань, але й включення творчого пошуку в освітню діяльність. Вирішення цих завдань вимагає створення дієвої системи підтримки обдарованої студентської молоді, більш широкого розвитку форм науково-дослідної діяльності студентства, орієнтованих на перспективні науково-технічні напрями, становлення ефективної молодіжної науки.

Університет, що відповідає вимогам і запитам суспільства знань, потребує не тільки внутрішньої демократизації, а й суттєвого підвищення статусу науковця й викладача вищої школи. Це є однією з рамок умов розгортання інноваційних процесів в академічному середовищі. До змістового комплексу сучасної ідеї університету входить нова гуманістична модель спеціаліста, складовими якої є високий рівень професійної підготовки, здатність до саморозвитку, самоосвіти й самореалізації, критичне мислення, громадянська свідомість і відповідальність. Особистісно-орієнтована вища освіта є одним із ресурсів посилення ефективності соціальних трансформацій українського суспільства.

Успішність інноваційної діяльності вищого навчального закладу визначається його включенням у всі етапи інноваційного процесу – виявлення, прогнозування суспільних потреб, пошуку концепції вирішення проблеми, проведення наукових досліджень, розробки, освоєння, розповсюдження, впровадження й реалізації новацій, втілення їх у культурні норми, освітні й виробничі технології.

Як і в інших сферах суспільного буття, в системі вищої професійної освіти інноваційні процеси є не просто впровадженням нового. Вони реалізуються як цілеспрямовані зміни цілей, умов, змісту, засобів, методів, форм діяльності, яким властиві новизна, високий потенціал підвищення ефективності діяльності загалом або в певних її сферах, здатність забезпечити довготривалий корисний ефект, узгодженість з іншими нововведеннями.

Інноваційні освітні процеси функціонують згідно з притаманними їм законами, які виражають необхідні, істотні, стійкі відношення між новим і традиційним у системі вищої професійної освіти, а також закономірності в розвитку педагогічної системи ВНЗ. Виявлення та аналіз цих закономірностей дозволяє визначити умови ефективності розвитку й реалізації інноваційних процесів, принципи управління ними. Також виділяють загальні закономірності – характерні для інноваційного процесу в цілому, і часткові, локальні – притаманні певному типу інноваційних процесів, або окремим його етапам.

Організація діяльності інноваційного навчального закладу вимагає створення особливих структур, каналів комунікації, нових педагогічних позицій, що дає неявний на перший погляд, але вагомий педагогічний ефект. Серед умов, що забезпечують розвиток інноваційних навчальних закладів, виділяємо такі, як: організаційні умови (створення клімату сприяння експерименту в педагогічному колективі; організація нової системи контролю за ходом експерименту; оптимальне включення інноваційних занять у загальний перебіг навчально-виховного процесу), так і змістові умови (обговорення експерименту на семінарах, адміністративних нарадах, кваліфіковану експертизу й діагностику нововведень). Психолого-педагогічні умови полягають у сформованості готовності викладачів і педагогічного колективу в цілому до активного творчого пошуку й реалізації інновацій, розвитку інноваційного мислення педагогів, зняття бар'єрів інноваційної діяльності, збереження здоров'я науково-педагогічних працівників, профілактиці їх професійного вигорання, отриманні позитивного емоційного ефекту від упровадження попередніх інновацій.

У системі вищої освіти інтегровані моделі інноваційних процесів спонукають до створення навчально-наукових педагогічних комплексів «Вищий навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», навчально-науково-виробничих комплексів, експериментальних навчальних закладів, науково-методичних лабораторій, науково-дослідницьких центрів, що забезпечує оптимальні умови для плідної співпраці педагогів-науковців і педагогів-практиків. Інтеграція педагогічної науки і шкільної освіти, з одного боку, спрямовує і конкретизує напрями наукових досліджень відповідно до актуальних проблем освіти і виховання, з іншого – інноваційні розробки стають більш затребуваними школою, збільшується ефект від реалізації нововведень.

У сучасних теоріях інноваційного процесу акцент зміщується на створення інноваційних мереж. Основна ідея цих теорій полягає в тому, що взаємодію й обмін знаннями необхідно здійснювати не тільки між різними підрозділами, а й з іншими джерелами знань.

Стратегічним елементом моделей інноваційного процесу стали інформаційно-комунікативні технології внутрішніх і зовнішніх зв'язків, оскільки обмін інформацією й обробка даних стає ключовим фактором інноваційного процесу. Однак інформація і дані є тільки одним із множини елементів, що забезпечують ефективність інноваційного процесу. Рівень інноваційного потенціалу вишу визначається саме тим, якими знаннями він володіє, як інтенсивно їх використовує, збільшує, створює їх і як навчається. Концепція стратегічного розвитку вищого навчального закладу як інноваційної системи передбачає забезпечення стабільної та довгострокової конкурентної переваги за рахунок безперервного здійснення інноваційної діяльності на основі управління знаннями. Управління знаннями – це процес створення, структурування та використання науково-педагогічними працівниками бази знань свого університету. За таких умов вищий навчальний заклад стає системою, що самоорганізується, самонавчається.

У міру того, як навчальні заклади усвідомлюють необхідність стати більш інноваційними, гнучкими й швидкодіючими, вони все частіше починають бачити в управлінні та обміні знаннями спосіб підвищити ефективність використання своїх людських ресурсів й отримати важливі конкурентні переваги. Тепер від співробітників чекають, що вони будуть набагато активніше, ніж раніше, генерувати ідеї та вирішувати проблеми, а також виконувати більше завдань у більш стислі терміни. Оскільки основний капітал інноваційної організації – людські ресурси, все більшого значення надається самонавчанню персоналу, підвищенню кваліфікації співробітників, обміну досвідом.

Висновки. Отже, основними чинниками інноваційного розвитку освіти є: інноваційний шлях її розвитку, інноваційний вищий навчальний заклад, інноваційне середовище, інноваційний процес, науково обґрунтований інноваційний вибір, інноваційні технології. Вищі навчальні заклади, діяльність яких будується на чітко визначених теоретико-методологічних засадах створення й реалізації інновацій, дають стабільні результати за якісно новими показниками наукової, навчально-виховної, науково-методичної, виробничої діяльності. Інноваційний освітній заклад визначається стратегією розвитку, що приводить до системних змін у цілях, структурі, змісті та технологіях навчально-виховного процесу. Основною характеристикою інноваційних вишів є постійне оновлення й саморозвиток на основі аналізу своєї роботи. При цьому інноваційна організація діяльності вимагає створення особливих гнучких структур, що забезпечують дію об'єктивних і суб'єктивних детермінант інноваційного процесу з урахуванням особливостей його

функціонування на рівні вищого навчального закладу. Ефективність інноваційних процесів у навчальному закладі визначається вибором і обґрунтуванням вихідних методологічних і теоретичних позицій, які визначають спрямованість і зміст нововведень і забезпечують системний рівень їх упровадження.

Інноваційний шлях розвитку вищої освіти України на сучасному етапі – єдино можливий варіант забезпечення її успіху, яскравими ознаками якої є: нова ідеологія освіти, перехід від простого передавання знань викладача студентові до розвитку особистості, активізації її творчої роботи, здатності студента до гнучкої, самоосвітньої діяльності; розробка регіональних освітніх концепцій і програм відповідно до культурно-історичних особливостей та об'єктивної заданої суспільної потреби в кадрах з урахуванням ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васьков Ю. В. Педагогічні теорії, технології, досвід (Дидактичний аспект) / Ю. В. Васьков. – Харків : Скорпіон, 2000. – 120 с.
2. Ващенко Л. М. Педагогічна сутність та термінологічна характеристика інноваційних процесів / Л. М. Ващенко // Директор школи. – 2007. – № 3. – С. 25–28.
3. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Л. І. Даниленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : «Академвидав», 2004. – С. 277.
5. Дзвінчук Д. Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління : монографія / Д. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2006. – 378 с.
6. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
7. Micklethwait J. Future Perfect, The Essentials of Globalization / J. Micklethwait, A. Wooldridge. – N.Y., 2000. – P. 92.
8. Тарапов И. Е. Несколько положений о роли образования и науки в современном обществе и государстве. Состояние дел в Украине / И. Е. Тарапов // Университеты. – 2001. – № 3. – С. 8.

РЕЗЮМЕ

Л. В. Пшеничная. Инновационные процессы в образовании как фактор его успеха.

В статье автором определены основные слагаемые инновационного развития образования: инновационное высшее учебное заведение, инновационная среда, инновационные процессы, инновационные технологии; дана характеристика особенностей организации и осуществления системы влияний, которые обеспечивают реализацию инновационной идеи, осуществляют успешные конкурентные преимущества как конкретного учебного заведения, так и национального образования в целом.

Университет, отвечающий требованиям и запросам инновационного общества, должен соответствовать не только внутренней демократизации, но и существенно повышать статус исследователя-преподавателя высшей школы. Это является одним из требований разворачивания инновационных процессов в академической среде. К содержательному комплексу современной идеи

университета входит новая гуманистическая модель специалиста, составляющими которой являются: высокий уровень профессиональной подготовки, способность к саморазвитию, самообразованию и самореализации, критическое мышление, гражданское сознание и ответственность, которые реализуются через инновационные технологии.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, инновационное развитие, приобретение новых знаний, стратегические императивы инновационной деятельности, тенденции накопления и видоизменения инициатив и нововведений в образовательном пространстве, влияние инновационных процессов, самореализация, саморазвитие, самообразование.

SUMMARY

L. Pshenychna. Innovation processes in education as the factor of its success.

The author defines in the article the basic terms of innovation development of education: innovation higher educational establishment, innovation environment, innovation processes, innovation technologies; system of influences on the organization and implementation characteristic features that ensure realisation of innovative ideas and provide successful competitive advantages both for the particular educational establishment and for the national education on the whole, are determined.

At the present stage innovative way of higher education development in Ukraine is the only possible option for its success, vivid indication of which are: new educational ideology, transition from mere knowledge transfer from a teacher to a student to personality development, activation of personality's creative activity, student's aptitude for independent activity and flexibility; elaboration of regional educational concepts and programs in accordance with cultural and historical peculiarities and objectively specified public demand in personnel taking into consideration the labour-market.

The University that meets the requirements and demands of the innovative society should not only correspond to internal democratization, but also significantly enhance its research status – that of a higher school teacher. It is one of the conditions for innovation processes' enhancement in the academic environment. To the instructive complex of University's contemporary concepts refers a new humanistic pattern of a specialist that includes a high level of professional training, capacity for self-development, self-education and self-realization, critical thinking, civic consciousness and responsibility that get fulfilled through innovation technologies.

The author acknowledges the opinion expressed by many scientists about the fact that higher educational establishments, the activity of which is based on the clearly determined theoretical and methodological foundation of innovations creation and realization, produce stable results in qualitatively new indicators of scientific, teaching and educational, scientific-methodological and production activities. Innovative educational establishment defines developmental strategy that leads to systemic changes in the aims, structure, context and technologies of teaching and educational process. The main characteristics of innovative higher educational establishments are permanent renovation and self-development on the basis of the analysis of its work.

Key words: higher educational establishment, innovative development, acquisition of knowledge, strategic imperatives of innovation activity, trends of initiatives and innovations accumulation and modification in educational space, innovation processes impact, self-realization, self-development, self-education.